
IPOSTAZELE OBIECTULUI ARHITECTURAL *PRE* ȘI *POST* CONVERSIE INTER-RELIGIOASĂ

Transformări sacre: biserici - moschei

POSTURES OF THE ARCHITECTURAL OBJECT BEFORE AND AFTER INTER-RELIGIOUS CONVERSION

Sacred Transformations: Churches - Mosques

Mihriban OCALAN

m.ocalan@yahoo.com

Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”, București, RO
“Ion Mincu” University of Architecture and Urban Planning Bucharest, RO

Rezumat

Articolul de față își propune să trateze unul dintre aspectele cele mai controversate ale fenomenului de conversie a spațiilor sacre care este preluarea unui locaș de cult de către o altă religie, acesta menținându-și funcțiunea originală de spațiu de cult. Acest tip de conversie este percepută drept o pierdere de către cei care revendicau spațiul în mod original și ca o victorie de către cei care preiau controlul, o situație în care un spațiu există în două ipostaze, cea de spațiu pierdut versus spațiu câștigat, care coexistă în același moment.

Vor fi analizate ipostazele obiectului arhitectural *pre* și *post*-conversie din dorința de a oferi o perspectivă de ansamblu asupra schimbărilor survenite în urma conversiei din punct de vedere arhitectural. Expunerea ipostazelor diferite ale unui obiect arhitectural facilitează o înțelegere aprofundată a acestuia și explorează relația dintre forma arhitecturală și impactul său asupra utilizatorului și a modului în care este percepută.

Abstract

This article aims to address one of the most controversial aspects of converting sacred spaces: the takeover of a place of worship by another religion while maintaining its original function as a place of worship. This type of conversion is perceived as a loss by those who originally claimed the space and as a victory by those who take control (Coomans et al., 2012), creating a situation where a space exists simultaneously in two states: as a lost space and as a gained space.

The *pre* and *post*-conversion states of the architectural object will be analyzed in order to provide a comprehensive perspective on the architectural changes that occur as a result of the conversion process. Highlighting the different states of an architectural object facilitates a deeper understanding of said object and explores the relationship between architectural form and its impact on the user and the way it is perceived.

În acest context, articolul își propune să trateze fenomenul conversiei inter-religioase a spațiilor sacre și ipostazele generate de acesta, cu precădere impactul asupra modului în care spațiul devine un simbol în mentalul colectiv și a modului în care individul se raportează la acesta.

Studiul va aborda o cercetare de natură calitativă, bazându-se pe teorii, analize de texte și imagini, studii de caz, interpretări și formularea unor întrebări deschise, demersul fiind unul interpretativ, iar scopul final fiind explorarea și înțelegerea manifestării fenomenului conversiei inter-religioase a spațiilor sacre.

Cuvinte cheie: conversie, spațiu sacru, inter-religios, ipostaze.

Introducere

Articolul dorește să analizeze fenomenul conversiei inter-religioase a spațiilor sacre aparținând creștinismului și islamului, în speță trecerea unui locaș de cult de la o religie la alta.

În contextul actual, caracterizat printr-o ușurință a transferului de informații, a schimburilor economice, politice, tehnologice, sociale și culturale și astfel generând o lume mai interconectată și mai interdependentă, studiul acestui fenomen dintr-o perspectivă globală devine imperativ.

Metodologia studiului va fi de natură calitativă, bazându-se pe teorii, analize de texte și imagini, studii de caz, interpretări și formularea de întrebări deschise, și va fi întreprins un demers interpretativ, având ca scop explorarea și înțelegerea fenomenului conversiei inter-religioase a spațiilor sacre.

Sursele primare utilizate în demersul științific vor fi opere de autor și o serie de lucrări teoretice din domeniile

In this context, the article aims to address the phenomenon of inter-religious conversion of sacred spaces and the states it generates, particularly focusing on the impact that this type of conversion has on how the space becomes a symbol in the collective mindset and how individuals relate to it.

The study will adopt a qualitative research approach, drawing on theories, text and image analyses, case studies, interpretations, and asking open-ended questions. The approach will be interpretative, with the final goal being the exploration and understanding of the phenomenon of inter-religious conversion of sacred spaces.

Keywords: conversion, sacred space, inter-religious, states.

Introduction

This article aims to analyze the phenomenon of inter-religious conversion of sacred spaces belonging to Christianity and Islam, while focusing specifically on the transition of a place of worship from one religion to another.

In the current global context, characterized by the ease of information transfer, economic, political, technological, social, and cultural exchanges, and thus generating a more interconnected and interdependent world, studying this phenomenon from a global perspective becomes imperative.

The study's methodology will be of a qualitative nature, drawing on theories, text and image analyses, case studies, interpretations, and asking open-ended questions. This interpretative approach aims to explore and understand the phenomenon of inter-religious conversions of sacred spaces.

Primary sources used in the scientific research will include a series of theoretical works in the addressed fields, while

abordate, iar sursele secundare constau în analize și retrospective comparate ce tratează subiectul sau ajută la formarea unei perspective de ansamblu.

Limitările articolului constau în domeniul de studiu restrâns, necesar pentru formatul prezentei cercetări, însă care ar putea fi extins pentru a trata nu doar conversia spațială a obiectului de arhitectură ci și conversia temporală a acestuia, spre exemplu.

Articolul subliniază importanța fenomenului de conversie inter-religioasă a spațiilor sacre, evidențiind implicațiile fizice, simbolice și ideologice ale acestui proces, exemplificat prin studiile de caz alese.

Prin intermediul arhitecturii sacre, care servește ca mediator între lumea fizică și cea spirituală, conversia spațiilor sacre devine un instrument crucial în modelarea identității colective și exercitarea puterii în cadrul comunităților.

Context istoric și cultural al conversiei inter-religioase

CONVÉRSIE din latinul *conversio* – „Schimbare a naturii, a formei unui lucru. Modificare a unui sistem fizic sau tehnic prin transformarea unor mărimi date” (Dexonline, n.d.).

Conversia religioasă este un fenomen complex care implică transformarea profundă a convingerilor, valorilor și practicilor religioase ale unei persoane sau a unei comunități. În esență, aceasta presupune trecerea de la o credință religioasă la alta sau o schimbare semnificativă în interpretarea și trăirea unei credințe existente (Rambo, 1993).

Procesul de conversie religioasă nu se limitează doar la o schimbare de părere, ci are consecințe importante și asupra identității, a viziunii asupra lumii și modului în care indivizii se raportează la divinitate și spiritualitate (Stronge et al., 2021; Brandt, 2022).

secondary sources will consist of comparative analyses and retrospectives that either address the subject or support form an overall perspective.

The limitations of the article consist of the restricted field of study necessary for the format of this research, which could, however, be expanded to address not only the spatial implications of converting an architectural object but also its temporal conversion, for instance.

The article emphasizes the importance of the phenomenon of inter-religious conversion of sacred spaces, highlighting the physical, symbolic, and ideological implications of this process, as exemplified by the chosen case studies.

Through sacred architecture, which serves as a mediator between the physical and spiritual worlds, the conversion of sacred spaces becomes a crucial instrument in shaping collective identity and exercising power within communities.

Historical and Cultural Context of Inter-religious Conversion

CONVERSION from the Latin *conversio* – „Change in nature or form of something. Modification of a physical or technical system by transforming given parameters” (Dexonline, n.d.).

The religious conversion is a complex phenomenon that covers the profound transformation of an individual's or a community's beliefs, values, and religious practices. Essentially, it entails transitioning from one religious belief to another or a significant change in the interpretation and practice of an existing faith (Rambo, 1993).

The process of religious conversion is not merely a change of opinion but has substantial consequences for identity, worldview, and the way individuals relate to divinity and spirituality (Stronge et al., 2021; Brandt, 2022).

Precum timpul sacru și textul sacru, spațiul sacru este un component fundamental al structurii religiilor și, ca atare, face parte din procesul de conversie. În momentul în care o comunitate adoptă o nouă religie, locurile sale sacre sunt adesea reconfigurate și înzestrate cu noi semnificații. Precum conversia comunităților, conversia spațiului este adesea rezultatul unui cumul de factori precum interacțiuni culturale și schimbări de regim politic în urma cuceririlor și invaziilor. Așa cum înțelegerea clasică a religiei afirmă, adepții religiilor cred în sacralitatea inerentă a spațiului sacru. Sacralitatea este atribuită locurilor sfinte indiferent de evenimentele istorice. Noii guvernanți ai unei regiuni se confruntă cu aceste spații sacre și trebuie să interacționeze cu ele. Aceștia pot desacraliza templele, pot distruge lăcașele de cult (aceasta fiind practica creștină obișnuită în cazul templelor păgâne) sau le pot converti și sacraliza, dar nu le pot ignora pur și simplu (Katznelson & Rubin, 2014).

Analiza unui obiect de arhitectură ce a trecut printr-un proces de conversie poate fi abordată prin prisma a două dimensiuni distincte: cea fizică, în care însăși structura este remodelată și reconfigurată, rezultând o manifestare tangibilă; și o a doua dimensiune care ține de „reconfigurarea” esenței sale, în mod concret, schimbarea destinației inițiale. Conceptul arhitectural al conversiei poate fi definit ca un proces de reutilizare și modificare (atât a formei, cât și a conținutului) al unei structuri arhitecturale existente, cu scopul de a se adapta noilor necesități, într-un context nou.

Evoluția conversiei inter-religioase: o perspectivă istorică

În contextul lumii antice, viața socială era definită de termeni precum colectivism și interconexiune socială, acordând o atenție redusă aspectelor psihologice și individualiste (Kling, 2020). În contrast, în societatea occidentală modernă, se remarcă o preocupare accentuată pentru explorarea individualității și introspecției personale.

Similarly to sacred time and sacred text, the sacred space is a fundamental component of the structure of religions and, as such, part of the conversion process. When a community adopts a new religion, its sacred places are often reconfigured and imbued with new meanings. Close to the conversion of communities, the conversion of space often results from a confluence of factors, one such factor being for example, cultural interactions and political regime changes following conquests and invasions. As classic understanding of religion affirms, adherents of religions believe in the inherent sanctity of sacred space. Sanctity is attributed to holy places regardless of historical events. As history showed us, new rulers of a region must engage with these sacred spaces; they can either desacralize temples, destroy places of worship (as was common Christian practice with pagan temples), or convert and re-sanctify them, but they cannot simply ignore them (Katznelson & Rubin, 2014).

As such, analyzing an architectural object that has undergone a conversion process can be approached from two distinct dimensions: the physical, where the structure itself is remodeled and reconfigured, resulting in a tangible manifestation; and the second dimension, which pertains to the „reconfiguration” of its essence, practically, the change of its original purpose. Thus, the architectural concept of conversion can be defined as a process of reuse and alteration in both form and content of an existing architectural structure, with the goal of adapting said structure to new needs within a new context.

The Evolution of Inter-religious Conversion: A Historical Perspective

In the context of the ancient world, social life was defined by terms such as collectivism and social interconnectedness, with little attention given to psychological and individualistic aspects (Kling, 2020). In contrast, modern Western society is marked by a higher concern for personal introspection and exploring individuality. Contemporary experiences of

Experiența contemporană a conversiei religioase se concentrează adesea în jurul individului și a procesului său personal de transformare, cum este evidențiat în studiul lui Brandt (2022). Cu toate acestea, în trecut, experiența conversiei avea loc într-un cadru social mai vast, fiind strâns interconectată cu structura familială și comunitară din care individul făcea parte. Conversia era, în mare măsură, o metamorfoză colectivă, cu implicații semnificative asupra grupului de afiliere și deseori exercitând influențe asupra mai multor indivizi din cercul lor social (Kling, 2020).

De asemenea, trebuie subliniat faptul că în timpurile premoderne separația dintre stat și biserică nu era la fel de clar definită ca în prezent, iar religia juca un rol important în conducerea statului. Împărații și monarhii erau considerați a avea puteri divine (Iulius Cezar a fost deificat după moarte, monezile pe a căror suprafață era reprezentată fața lui Constantin I aveau înscrisul „Divinul Constantin, tatăl Împăraților”). Asemenea unui preot, regele era avocatul poporului său înaintea cerului, cât și ostaticul de sacrificiu al raiului în rândul poporului său (Bertelli, 1990/2001).

Într-o societate în care legăturile tribale, familiale și/sau comunitare au deținut un rol primordial, individul era privit ca parte a unui colectiv, mai mult decât ca o entitate autonomă. A face parte dintr-un anumit grup religios sau etnic aducea o serie de responsabilități, drepturi și obligații care treceau dincolo de convingerile personale ale individului.

Prin adoptarea acestei perspective asupra identității și a conversiei, mulțimile au acceptat, sau s-au supus, convertirii în funcție de contextul și presiunile sociale ale vremii. Adesea, procesul de conversie era dependent de factori politici, economici sau sociali, cum ar fi relațiile diplomatice, alianțele, accesul la resurse sau poziția socială (Nock, 1933/1998; Katznelson & Rubin, 2014; Roitto, 2022).

religious conversion often center around the individual and their personal process of transformation, as highlighted in Brandt's study (2022). However, in the past, conversion took place within a broader social framework, closely intertwined with the familial and communal structures to which the individual belonged. Conversion was largely a collective metamorphosis, with significant implications for the affiliated group and often exerting influences on multiple individuals within their social circle (Kling, 2020).

It is also important to note that in pre-modern times, the separation between church and state was not as clearly defined as it is today, and religion played a significant role in government affairs. Emperors and monarchs were considered to possess divine powers (Julius Caesar was deified after his death, and coins bearing the likeness of Constantine I were inscribed with „Divine Constantine, father of the Emperors”). Just like a priest, the king was both the advocate of his people before the heavens and the sacrificial hostage of heaven among his people (Bertelli, 1990/2001).

As such, in a society where tribal, familial, and/or communal bonds held a primordial role, the individual was viewed as part of a collective rather than as an autonomous entity. Belonging to a particular religious or ethnic group entailed a series of responsibilities, rights, and obligations that extended beyond the individual's personal beliefs.

By adopting this perspective on identity and conversion, groups accepted or submitted to conversion based on the social context and pressures of the time. Often, the conversion process was influenced by political, economic, or social factors, such as diplomatic relations, alliances, access to resources, or social standing (Nock, 1933/1998; Katznelson & Rubin, 2014; Roitto, 2022).

Prin urmare, conversia putea fi privită ca un mijloc de a obține avantaje sau de a evita discriminarea sau persecuția, iar aici trebuie amintite procese precum devşirme (procesul de recrutare al băieților creștini, copii ai locuitorilor din teritorii cucerite) și Inchiziția Spaniolă. Totodată, influența autorității religioase și a liderilor comunitari era foarte puternică în luarea deciziei de a se converti.

Procesul complex al convertirii religioase este influențat de o varietate de factori. Acești factori reflectă astfel diversitatea experiențelor umane și a interacțiunilor sociale. Motivele care stau la baza convertirii pot avea rădăcini în contexte individuale sau colective, iar presiunile sociale, precum dorința de a se conforma normelor impuse de comunitate sau de a evita ostracizarea, pot juca un rol semnificativ în decizia de a adopta o nouă credință.

În perioada medievală timpurie, se poate observa o dinamică semnificativă în ceea ce privește identitatea religioasă a populației creștine. Această eră a fost caracterizată de schimbări ample în rândurile celor care se identificau drept creștini, cu fenomene de conversie în masă, adesea influențate de decretele liderilor lor, dar și cu procese de revenire la credințele păgâne originale (Cameron, 2016; Katznelson & Rubin, 2014). Actul convertirii a avut un impact profund asupra vieții personale a individului, atât în sfera socială, cât și în cea materială, determinând acceptarea și adoptarea unor variate combinații de credințe, ritualuri și interacțiuni sociale.

Un factor cheie în procesul de conversie este întâlnirea cu un susținător, mediator sau agent extern care îl expune pe individ la noul mod de a fi și, prin intermediul interacțiunii dinamice și a dialogului, îl îndrumă spre o evlavie sau credință susținută în acea nouă credință (Baer, 2008; Kling, 2020). Acest lucru demonstrează influența exercitată de contextul în care are loc și de relațiile personale ale individului în fenomenul convertirii.

Thus, conversion could be seen as a means to gain certain advantages or avoid discrimination or persecution, with phenomena such as devşirme (the recruitment of Christian boys from conquered territories) and the Spanish Inquisition serving as examples. Additionally, the influence of religious authority and community leaders played important roles in the decision to convert.

The complex process of religious conversion is influenced by a variety of factors, reflecting the diversity of human experiences and social interactions. The underlying reasons for conversion can be rooted in individual or collective contexts, and social pressures, such as the desire to conform to community norms or to avoid ostracism, can play a significant role in the decision to adopt a new faith.

In the early medieval period, significant dynamics pertaining to the religious identity of the Christian population can be observed. This era was characterized by widespread changes among those identifying as Christians, with mass conversion phenomena often generated by the decrees of leaders, as well as processes of reverting to original pagan beliefs (Cameron, 2016; Katznelson & Rubin, 2014). The act of conversion profoundly impacted the individual's personal life, both socially and materially, leading to the acceptance and adoption of various combinations of beliefs, rituals, and social interactions.

A key factor in the conversion process is the encounter with a supporter, mediator, or external agent who exposes the individual to the new way of being and, through dynamic interaction and dialogue, guides them towards a devout adherence to the new faith (Baer, 2008; Kling, 2020). This demonstrates the influence of the context in which conversion occurs and the personal relationships of the individual in the phenomenon of conversion.

Analiza ipostazelor pre-conversie ale obiectelor arhitecturale religioase

Prin natura sa, caracterul arhitectural transcende sfera utilității sale imediate și capătă o semnificație semantică profundă, manifestându-se prin capacitatea sa de a transforma și reconfigura percepția și experiența celor care interacționează cu elementele arhitecturale (Jones, 2016).

Investigarea științifică a fenomenului religios și a expresiei sale fizice constituie o abordare de complexitate semnificativă, o cercetare într-un teritoriu vast de cunoaștere, domeniu în care multiple discipline, precum antropologia, psihologia, sociologia și istoria religiilor se intersectează.

Semnificația acordată unui spațiu sacru este cel mai frecvent ancorată în credințele, miturile și poveștile unei anumite tradiții religioase sau spirituale și poate fi asociată cu evenimente sau personalități semnificative din trecutul acelei tradiții. De asemenea, acest spațiu poate îndeplini rolul de loc de adunare comună pentru venerare, contemplare și sărbătoare, având potențialul de a influența substanțial dezvoltarea identităților atât individuale, cât și colective.

Utilizarea repetată a acestor spații sacre rezultă în îmbogățirea continuă, adăugându-se straturi succesive de semnificație și conținut. Prin intermediul proceselor de trăire și reflectare, aceste spații devin repere ale memoriei colective, capturând emoții și experiențe personale sau colective (Cameron, 2016).

În același timp, aceste spații au capacitatea de a deveni simboluri ale conceptelor sau realităților mai profunde, cum ar fi triumful sau opresiunea, bucuria sau tristețea – un astfel de exemplu fiind reconstrucția Hagiei Sofia după incendiul din timpul Răscoalei Nika, ca simbol al triumfului

Analysis of the Pre-Conversion State of Religious Architectural Objects

Through its intrinsic nature, architecture transcends the sphere of its immediate utility and acquires profound semantic significance, manifested through its ability to transform and reconfigure the perception and experience of those interacting with architectural elements (Jones, 2016).

The scientific investigation of religious phenomena and their physical expression constitutes a highly complex approach, a research venture into a vast field of knowledge where multiple disciplines such as anthropology, psychology, sociology, and the history of religions intersect.

The significance attributed to a sacred space is most frequently anchored in the beliefs, myths, and stories of a particular religious or spiritual tradition and can be associated with significant events or personalities from that tradition's past. Moreover, this space can serve as a common gathering place for worship, contemplation, and celebration, substantially influencing the development of both individual and collective identities.

The repeated use of these sacred spaces results in continuous enrichment, adding successive layers of meaning and content. Through the processes of living and reflecting, these spaces become landmarks of collective memory, capturing personal or collective emotions and experiences (Cameron, 2016).

At the same time, these spaces have the capacity to become symbols of deeper concepts or realities, such as triumph or oppression, joy or sorrow. An example of this is the reconstruction of Hagia Sophia after the fire during the Nika Revolt, symbolizing Justinian I's triumph. Thus,

lui Iustinian I. Astfel, ele devin puncte de intersecție între prezent și trecut, între sfera individuală și cea colectivă, capturând în ele straturi bogate de semnificație culturală și spirituală.

Walsham (2014) susține faptul că religia sau credința individului este un factor important în strânsă legătură cu identitatea personală, identitatea de grup și socială a comunităților sau identitatea națiunilor, iar clădirile cu funcțiune religioasă reprezintă astfel o gamă complexă de valori simbolice, fie teologice și liturgice, fie ale puterii și autorității.

În contextul particular al arhitecturii sacre, modelele și tipologiile arhitecturale adoptate în procesul de concepere și construcție au capacitatea de a modela în mod semnificativ interacțiunea umană cu cea divină.

Spre exemplu, concepția arhitecturală a unei biserici sau a unui templu poate fi în mod voit orientată către crearea unei atmosfere de modestie și respect, prin conceperea unor spații special dedicate meditației și rugăciunii, sau poate căuta să inspire un sentiment de grandiozitate și transcendență spirituală prin intermediul unui limbaj arhitectural impunător.

În acest cadru, arhitectura sacră își asumă rolul de intermediar pentru transmiterea mesajelor religioase și facilitează stabilirea unei legături profunde între credincioși și sfera divină (Barrie, 2013). Acest rol este reflectat prin utilizarea elementelor distinctive, cum ar fi simbolurile și motivele religioase, integrate în expresia arhitecturală pentru a transmite subtil conținuturi cu conotații spirituale sau teologice. Prin urmare, obiectul arhitectural, materialitatea și elementele decorative ale acestuia, devin instrumente prin care se transmit semnificații simbolice, contribuind la generarea unei experiențe care subliniază sacralitatea și spiritualitatea.

they become points of intersection between the present and the past, between the individual and collective spheres, encapsulating rich layers of cultural and spiritual significance.

Walsham (2014) asserts that an individual's religion or faith is an important factor closely tied to personal identity, group and social identity of communities, or the identity of nations. Consequently, religious buildings represent a complex range of symbolic values, whether theological and liturgical, or those of power and authority.

In the particular context of sacred architecture, the architectural models and typologies adopted in the design and construction process significantly shape human interaction with the divine.

For example, the architectural conception of a church or temple can be intentionally oriented towards creating an atmosphere of modesty and reverence, by designing spaces specifically dedicated to meditation and prayer, or it can aim to inspire a sense of grandeur and spiritual transcendence through an imposing architectural language.

Under this framework, sacred architecture assumes the role of intermediary in conveying religious messages and facilitating the establishment of a deep connection between the faithful and the divine sphere (Barrie, 2013). This role is reflected in the use of distinctive elements, such as religious symbols and motifs, integrated into the architectural expression to subtly convey contents with spiritual or theological connotations. Therefore, the architectural object, its materiality, and decorative elements become instruments through which symbolic meanings are transmitted, contributing to the generation of an experience that underscores sacrality and spirituality.

Elemente arhitecturale distinctive

Lăcașele de cult transcend materialitatea lor fizică. Ele constituie expresii ale culturii, spiritualității și evoluției umane, reprezentând atât tradiția, cât și inovația în înțelegerea și exprimarea credinței.

Aceste spații sacre, precum biserici și moschei sunt locuri consacrate pentru săvârșirea ritualurilor religioase, servind ca puncte de întâlnire a comunității, unde credințele pot fi exprimate și practicate sub îndrumarea liderilor spirituali. Ele sunt impregnate cu o semnificație sacră, manifestată prin arhitectură, obiectele liturgice prezente și ceremoniile rituale desfășurate în aceste spații. Prin intermediul concepției arhitecturale și a trăsăturilor distinctive, aceste locuri devin un nucleu esențial pentru desfășurarea practicilor și ritualurilor religioase, contribuind în mod semnificativ la consolidarea și perpetuarea tradițiilor și ritualurilor religioase specifice comunităților respective. Astfel, spațiile sacre prezintă o predispoziție spre transformarea în obiecte de venerație și adorație.

Arhitectura bisericilor

Subiectul bisericilor creștine și a diversității arhitecturale reprezintă un domeniu de cercetare semnificativ, în care interacțiunea dintre credință, cultură și evoluția artistică este analizată în detaliu. În diferitele ramuri ale creștinismului, inclusiv catolicismul, ortodoxismul și protestantismul, se manifestă o varietate impresionantă de stiluri arhitecturale. Fiecare ramură a creștinismului și fiecare regiune geografică aduc propriile lor influențe și tradiții în arhitectura bisericilor, ducând la o gamă largă de expresii arhitecturale. Cu toate acestea, în ciuda diferențelor stilistice și arhitecturale dintre diversele ramuri ale creștinismului, multe dintre aceste edificii împărtășesc caracteristici arhitecturale fundamentale comune (Henry-Claude et al., 2001).

Distinctive Architectural Elements

Places of worship transcend their physical materiality. They are expressions of human culture, spirituality and evolution, representing both tradition and innovation in the understanding and expression of faith.

These sacred spaces, such as churches and mosques, are consecrated places to observe religious rituals, serving as community meeting points where beliefs can be expressed and practiced under the guidance of spiritual leaders. They acquire sacred meaning, expressed through architecture, liturgical objects and the ritual ceremonies performed in these spaces. Through architectural design and distinctive features, these places become an essential nuclei for the conduct of religious practices and rituals, contributing significantly to the consolidation and perpetuation of the religious traditions and rituals specific to the respective communities. Thus, sacred spaces show a predisposition towards becoming objects of veneration and adoration.

Church architecture

The subject of Christian churches and architectural diversity represents a significantly vast area of research, where the interaction between faith, culture and artistic evolution is analyzed in detail. Within the various branches of Christianity, including Catholicism, Orthodoxy, and Protestantism, an impressive variety of architectural styles can be identified. Each branch of Christianity and each geographic region brings its own influences and traditions to church architecture, resulting in a wide range of architectural expressions. However, despite the stylistic and architectural differences between the various branches of Christianity, many of these edifices share common fundamental architectural features (Henry-Claude et al., 2001).

În contextul specific al arhitecturii bisericești ortodoxe, structura spațială și organizarea interioară a bisericilor sunt profund încărcate de semnificații simbolice. Acest aspect poate fi observat în maniera în care spațiul este organizat urmărind două axe principale: un ax longitudinal și unul vertical. Axul longitudinal se întinde de la accesul către biserică către altarul aflat la capătul opus. Această orientare reflectă traseul liturgic și procesiunea sacră a credincioșilor din pronaos, în naos și apoi către centrul slujbelor religioase - altarul, care simbolizează prezența divină și este asociat cu Taina Euharistiei. Acest ax servește ca reprezentare spirituală și ritualică a călătoriei credincioșilor către Divinitate.

Axul vertical, simbolizând legătura pământească cu divinitatea, este evidențiat prin prezența cupolei, care se înalță deasupra altarului sau a spațiului central al bisericii. Cupola simbolizează cerul și transcendența, servind drept punte între sfera terestră și cea divină. Ea reprezintă și centralitatea lui Dumnezeu în credința ortodoxă. Adesea, cupola este decorată cu fresce sau mozaicuri ilustrând imaginea lui Hristos Pantocrator (Iisus Hristos ca împărat al lumii) și astfel subliniind suveranitatea și prezența divină.

Aceste elementele fundamentale comune ale arhitecturii bisericilor nu numai că sugerează o conexiune cu primele forme de arhitectură bisericească, ci și explică influența credinței creștine asupra evoluției arhitecturale. Aceste elemente esențiale au rămas o moștenire a rădăcinilor religioase și culturale comune ale creștinismului, în pofida schimbărilor și evoluției de-a lungul secolelor.

Arhitectura moscheilor

Variatatea de forme stilistice adoptate în concepția moscheilor, de la structuri simple cu curți deschise, până la obiecte arhitecturale complexe, este dovada faptului că evoluția acestor spații sacre a fost modelată

In the specific context of Orthodox church architecture, the spatial structure and interior organization of churches are deeply loaded with symbolic meanings. This aspect can be observed in the way the space is organized following two main axes: a longitudinal axis and a vertical one. The longitudinal axis stretches from the access to the church to the altar at the opposite end. This orientation reflects the liturgical route and the sacred procession of the faithful from the exonarthex, into the nave and then to the center of religious services - the altar, which symbolizes the divine presence and is associated with the Mystery of the Eucharist. This axis serves as a spiritual and ritualistic representation of the believers' journey to the Divine.

The vertical axis, symbolizing the earthly connection with the divinity, is highlighted through the presence of the dome, which rises above the altar or the central space of the church. The dome symbolizes heaven and transcendence, serving as a bridge between the earthly and divine spheres. It also represents the centrality of God in the Orthodox faith. Often the dome is decorated with frescoes or mosaics depicting the image of Christ Pantocrator (Jesus Christ as king of the world) and thus emphasizing divine sovereignty and presence.

These common fundamental elements of church architecture not only suggest a connection with the earliest forms of church architecture, but also explain the influence of Christian faith on architectural evolution. These essential elements have remained a legacy of Christianity's common religious and cultural roots, despite changes and evolution over the centuries.

Mosque architecture

The variety of stylistic forms adopted in the design of mosques, ranging from simple structures with open courtyards to complex architectural objects, demonstrated that the evolution of these sacred spaces has been shaped

de necesitățile și influențele specifice ale diverselor perioade și regiuni în care au fost edificate.

Arhitectura moscheilor a suferit schimbări semnificative de-a lungul secolelor datorită unui cumul de factori culturali, economici și climatici (Mohamed, 2023). Stilurile arhitecturale islamice din diferite regiuni ale lumii musulmane prezintă variații semnificative, reflectând tradițiile locale, culturile și disponibilitatea materialelor de construcție. Printre această diversitate stilistică, două stiluri notabile sunt stilul maur, din Spania, și stilul otoman din Turcia. Moscheile din aceste regiuni prezintă caracteristici arhitecturale distincte și unice, ușor de recunoscut, cum ar fi minaretele creion Otomane față de minaretele cu bază pătrată caracteristice moscheilor arabe și maure. Stilul maur și cel otoman au evoluat dintr-o bogată inspirație religioasă și au lăsat o amprentă semnificativă în arhitectura islamică.

Cu toate acestea există caracteristici principale pe care majoritatea moscheilor le au: *mihrab-ul* (nișă în peretele unei moschei care indică qibla), *minbar-ul* (piesă de mobilier folosită de către imam pentru a ține predici, echivalentul unui amvon), peretele qibla (qibla indică direcția de rugăciune, către Mecca), *Sahn-ul* (curtea interioară), sala de rugăciune și minaretele.

În context urban, moscheea este rareori o construcție izolată, în marea majoritate a cazurilor fiind în proximitatea unor clădiri cu funcțiuni administrative în primă instanță și ulterior sociale (cantină, școală, băi publice) și adesea este interconectată cu acestea (Bianca, 2000).

Transformările arhitecturale post-conversie

În contextul lumii premoderne fenomenul conversiei în masă era relativ comun, adesea folosit pentru a instaura o nouă ordine socială. Menținerea ordinii sociale necesită adesea legitimizări care prezintă condițiile existente

by the specific needs and influences of the various periods and regions in which they were built.

The architecture of mosques has undergone significant changes over the centuries due to a combination of cultural, economic and climatic factors (Mohamed, 2023). Islamic architectural styles in different regions of the Muslim world show significant variations, reflecting local traditions, cultures and availability of building materials. Among this stylistic diversity, two notable styles are the Moorish style in Spain and the Ottoman style in Turkey. The mosques in these regions have distinct and unique architectural features that are easily recognizable, such as the Ottoman pencil minarets as opposed to the square-based minarets characteristic of Arab and Moorish mosques. The Moorish and Ottoman styles evolved from a rich religious inspiration and left a significant imprint on Islamic architecture.

However, despite these differences, when referring to the mosque as a building typology there are a number of key features that most mosques have: the *mihrab* (a niche in the wall of a mosque pointing to the qibla), the *minbar* (a piece of furniture used by the imam to deliver sermons, equivalent to a pulpit), the *qibla* wall (the qibla points in the direction of prayer, towards Mecca), the *Sahn* (inner courtyard), the prayer hall and the minarets.

At a larger scale, the mosque is rarely an isolated building, in the vast majority of cases being in close proximity to buildings with administrative functions during the early times of Islam, and later, social functions such as a canteen, schools, public bathrooms and so on (Bianca, 2000).

Post-conversion Architectural Transformations

In the context of the pre-modern world the phenomenon of mass conversion was relatively common, often used to establish a new social order. Maintaining social order often required legitimizations that presented existing conditions

ca fiind naturale sau divine. Legitimizările pot fi folosite pentru a justifica sau a întări limitele de grup, ierarhiile sociale și rolurile sociale. Acestea pot fi, de asemenea, folosite pentru a contesta starea sau situația actuală; ritualurile religioase, simbolurile și narativele putând fi întotdeauna reciclate și puse în scopuri noi (Martin, 2017).

Clădirile încorporează în mod indelebil ideologiile culturii care le modelează. În unele cazuri, noile utilizări implică atenuarea sau înlăturarea simbolismului existent, cum ar fi tencuirea mozaicurilor din Hagia Sophia de către cuceritorii otomani (Powell, 1999).

Având în vedere aceste două teorii putem argumenta faptul că unul dintre motivele care stau la baza preluării unui spațiu sacru de către o altă comunitate este legitimizarea noilor ocupanți și crearea unui simț de coeziune între două grupuri sociale până acum complet distincte, cuceritori și cucerțiți.

Studiu de caz: Hagia Sofia – Istanbul Conversie biserică-moschee

Hagia Sofia a Împăratului Iustinian, este martora unei istorii lungi și complexe păstrând amprente din diferite epoci și culturi. Biserica lui Iustinian I este a treia construcție edificată pe acest sit, primele două biserici fiind distruse de incendii în 404, respectiv 532 în timpul Răscoalei Nika (Nur & Ozer, 2017).

Avariile suferite în timpul Răscoalei Nika, au prezentat un pretext pentru ca Împăratul Iustinian I să reconstruiască biserica ca simbol al victoriei sale, astfel, reconstrucția bisericii Hagia Sophia din secolul al VI-lea poate fi considerată mai mult decât o simplă reconstrucție oportună a bisericii distruse în incendiu. Edificarea noii biserici a simbolizat construcția unei noi identități pentru Constantinopol și pentru Imperiul Roman de Răsărit, o identitate simultan ortodox creștină și roman imperială (Dark & Kosteneć, 2019).

as natural or divine. Legitimizations may be used to justify or reinforce group boundaries, social hierarchies and social roles. They can also be used to challenge the current state or situation; religious rituals, symbols and narratives can always be recycled and put to new purposes (Martin, 2017).

As Powell (1999) states, buildings indelibly embody the ideologies of the culture that shapes them. In some cases, new uses involve the attenuation or removal of existing symbolism, such as the plastering of the Hagia Sophia mosaics by the Ottoman conquerors.

With these two theories in mind, we can argue that one of the reasons behind the taking over of a sacred space by another community is to legitimize the new occupants right to rule and to create a sense of cohesion between two hitherto completely distinct social groups, the conquerors and the conquered.

Case study: Hagia Sofia - Istanbul Church-mosque Conversion

Emperor Justinian's Hagia Sophia is the witness of a long and complex history, preserving traces of different eras and cultures. The Church of Justinian I is the third building erected on this site, the first two churches having been destroyed by fires in 404 and 532 respectively during the Nika Revolt (Nur & Ozer, 2017).

The damage incurred during the Nika Revolt presented a perfect ground for Emperor Justinian I to rebuild the church as a symbol of his victory. Thus, the reconstruction of the 6th century Hagia Sophia church can be considered more than just a timely reconstruction of the church destroyed in the fire. The building of the new church symbolized the construction of a new identity for Constantinople and the Eastern Roman Empire, an identity that was simultaneously Orthodox Christian and Roman Imperial (Dark & Kosteneć, 2019).

Astfel, Hagia Sofia (Sfânta Înțelepciune), dedicată unui concept și nu unei persoane, poate fi cel mai ușor înțeleasă în termeni conceptuali. Nenumărate surse ale vremii, în mod notabil Procopius din Caesarea, au descris structura ca fiind „un spectacol de o mare frumusețe, copleșitor pentru cei care o văd și cu totul incredibil pentru cei care doar aud de ea” (Mainstone, 1988/1997), ceea ce denotă importanța sa chiar din momentul târnosirii. Aceasta a servit drept centru al vieții religioase, politice și artistice al lumii bizantine.

Un alt aspect important este poziția sa în contextul urban, în momentul edificării biserica fiind situată pe un promontoriu, relativ izolată de restul clădirilor din vecinătate și având un stil cu totul aparte față de acestea. Hagia Sofia în perioada aceea domina silueta urbană (Dark & Kosteneć, 2019) nu doar prin caracteristicile sale arhitecturale și poziție, ci și prin monumentalitatea sa fizică și simbolică (Fig. 1).

Thus, Hagia Sophia (Holy Wisdom), dedicated to a concept rather than a person as customary in that time, can be most easily understood in conceptual terms. Numerous sources of the time, most notably Procopius of Caesarea, described the structure as “a spectacle of great beauty, overwhelming to those who see it and utterly incredible to those who only hear of it” (Mainstone 1988/1997), which denotes its importance even from the moment of its conception. It served as the center of the religious, political and artistic life of the Byzantine world must be mentioned.

Another important aspect of its grandeur is its position in the urban context, as at the time of its construction the church was situated on a promontory, relatively isolated from the rest of the buildings in the neighborhood and in a style quite distinct from them. Hagia Sophia in that period dominated the urban silhouette (Dark & Kosteneć, 2019) not only by its architectural features and position but also by its physical and symbolic monumentality (Fig. 1).

Fig. 1. Hagia Sofia/ Hagia Sofia.

Sursa/Source: Flickr, © Antti T. Nissinen, <https://www.flickr.com/photos/veisto/4296834107/>

Astfel, este ușor de explicat faptul că aceasta avea să capteze atenția cuceritorilor, în primă instanță în timpul celei de-a patra inchiziții și mai apoi a cuceritorilor otomani, în special în contextul unei dorințe de legitimizare a noului regim instaurat (Fig. 2).

Modificările aduse de cruciați se rezumă în principal la cele impuse din raționamente structurale, biserica suferind avarii provocate în mod special de cutremurele ce au avut loc în decursul secolelor și la construirea unui turn clopotniță care astăzi nu se păstrează (Ousterhout, 2008).

Pentru otomani, Constantinopolul reprezenta victoria supremă, iar după cucerirea orașului de către Mehmet al II-lea în 1453, Hagia Sofia a fost transformată în moschee, fiind folosită în acest scop până la căderea Imperiului Otoman la începutul secolului al XX-lea. Conversia bisericii în moschee a fost primul act oficial al lui Mehmet și a implicat o transformare fizică, constând în construirea a

Thus it is easy to imagine that it should capture the attention of the conquerors, firstly during the Fourth Inquisition and later the Ottoman conquerors, especially in the context of a desire to legitimize the newly established regime (Fig. 2).

The changes brought during the Crusades were mainly for structural reasons, with the church suffering significant damage caused in particular by earthquakes over the centuries, and the construction of a bell tower which has not survived today (Ousterhout, 2008).

For the Ottomans, Constantinople represented the ultimate victory, and after the conquest of the city by Mehmet II in 1453, Hagia Sophia was converted into a mosque and continued to be used as such until the fall of the Ottoman Empire in the early 20th century. The conversion of the church into a mosque was Mehmet's first official act and involved a physical transformation, consisting of the

Fig. 2. Procesiunea sultanului Süleyman prin Atmeidan din friza Ces Moeurs et fachons de faire de Turcz, Pieter Coecke van Aelst, 1553. Hagia Sofia este reprezentată în stânga obeliscului/ Sultan Süleyman's procession through Atmeidan, from Ces Moeurs et fachons de faire de Turcz frieze by Pieter Coecke van Aelst, 1553. Hagia Sofia is represented left of the obelisk.

Sursa/ Source: The Metropolitan Museum of Art, New York - Harris Brisbane Dick Fund, 1928.
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/375772?sortBy=Relevance&ft=Pieter+Coecke+van+Aelst&offset=0&rpp=40&pos=21/>

două minarete (simbol al statutului de moschee imperială), introducerea de simboluri musulmane și otomane, amplasarea unui *mihrab* și a elementelor de mobilier specifice moscheilor și acoperirea mozaicurilor bizantine vizibile la primul nivel (Necipoğlu, 1992).

Totuși, amploarea și puterea evocatoare a clădirii necesita o lectură simbolică. Împrumutând din relatările bizantine, textele istorice otomane împletesc istoria și mitul pentru a situa Hagia Sofia într-un context otoman și pentru a justifica conversia acesteia în moschee (Ousterhout, 2019).

Este de precizat faptul că în decursul secolelor următoare Hagiei Sofia i-au fost adăugate trei minarete pentru a-i sublinia importanța ca moschee imperială (moscheile imperiale aveau de regulă două minarete) și au fost edificate structuri auxiliare specifice unui ansamblu religios musulman (cantină, școală islamică, fântâni și mausolee). Toate aceste edificii auxiliare au schimbat modul în care este percepută astăzi Hagia Sofia în contextul urban și au adaptat construcția existentă unui nou rit religios (Fig. 3).

În secolul XVII mozaicurile bizantine rămase intacte au fost acoperite în mare proporție, iar Necipoğlu (1992) susține că acest fapt semnalează o intensificare a intoleranței față de reprezentarea figură în contextul unui spațiu sacru. De-a lungul istoriei sale Hagia Sofia a fost mai mult decât un spațiu sacru, din momentul conceperii sale aceasta a reprezentat un simbol, în primă instanță a triumfului lui Iustinian I și ruperea sa de ideologiile imperiale anterior moștenite (Ousterhout, 2019), iar ulterior a supremației Otomane.

Importanța Hagiei Sofia în cadrul Imperiului Otoman și decretarea sa ca moschee imperială a influențat însuși modul în care erau concepute moscheile, cum este cazul Moscheii Fatih Camii, care deși la o scară mai mică decât Hagia Sofia, depășea dimensiunile uzuale ale moscheilor vremii.

construction of two minarets (symbolizing its status as imperial mosque), the introduction of Muslim and Ottoman symbols, the placement of a *mihrab* and furnishings specific to mosques, and the covering of Christian Byzantine mosaics visible on the first floor (Necipoğlu, 1992).

However, the scale and evocative power of the building required a symbolic reading. Borrowing from Byzantine narratives, Ottoman historical texts interweave history and myth to situate Hagia Sophia in an Ottoman context and to justify its conversion into a mosque. (Ousterhout, 2019).

It should be noted that during the following centuries Hagia Sophia has had three minarets added to emphasize its importance as an imperial mosque (imperial mosques usually only had two) and auxiliary structures specific to Muslim religious practices were built (canteen, Islamic school, fountains and mausoleums). These ancillary buildings not only adapted the existing structure to a new religious reality, but they also changed the way Hagia Sophia is perceived in the urban context (Fig. 3).

In the seventeenth century the remaining intact Byzantine mosaics were largely covered over, and Necipoglu (1992) argues that this signals an intensification of intolerance towards figural representation in the context of a sacred space. Throughout its history Hagia Sophia has been more than a sacred space, from the moment of its conception it has been a symbol, firstly of Justinian I's triumph and his break from previously inherited imperial ideologies (Ousterhout, 2019), and later of Ottoman supremacy.

The importance of the Hagia Sophia within the Ottoman Empire and its transformation to imperial mosque influenced the very way mosques were designed, the Fatih Camii Mosque being a prime example, which although being smaller in scale than Hagia Sophia, exceeded the usual dimensions of mosques of the time.

Fig. 3. Plan Consolidări și modificări Hagia Sofia / Hagia Sophia plan. Structural consolidations are marked in blue and changes made to the building in order for it to better suit Islamic rites marked in green.

Sursa / Source: Colaj Wikimedia Commons și Autorul/Collage Wikimedia Commons & Author, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Plans_of_Hagia_Sophia#/media/File:Aya_Sophia_Floor_Plan.svg

Studiu de caz: Moscheea Al-Omari - Beirut Conversie biserică-moschee

Forma arhitecturală actuală a Marii Moschei Al-Omari din Beirut este rezultatul conversiei Bisericii Cruciate a Sfântului Ioan, biserică edificată în secolul XII și transformată în moschee în secolul al XIII-lea de către forțele cuceritoare mameluce. Aceasta a fost moscheea congregațională a comunității musulmane sunită din Beirut până în anul 2008 când a fost inaugurată Moscheea Muhamman al-Amin.

Studiind planul moscheii se poate distinge cu ușurință forma bisericii romanice originale cu trei nave și trei abside pe latura de est. Acest tip de plan este des întâlnit în arhitectura creștină din Liban, biserici similare în stil romanic cu triple abside fiind construite și în Tîr și Tartus folosind materiale recuperate, precum coloane și capiteli romane (Farhat, 2021).

Case study: Al-Omari Mosque - Beirut Church-Mosque Conversion

The current architectural form of the Great Al-Omari Mosque in Beirut is the result of the conversion of the Church of St. John, a Crusader church built in the 12th century and converted into a mosque in the 13th century by the conquering Mamluk forces. Since its conversion, the Al-Omari Mosque has been in use as the congregational mosque of Beirut's Sunni Muslim community up until 2008 when the Muhamman al-Amin Mosque was inaugurated.

By analyzing the mosque's plan one can easily distinguish the shape of the original Romanesque church and its original three naves and three apses on the east side. This type of plan is common in Christian architecture in Lebanon, with similar Romanesque-style churches with triple apses also being built in Tyre and Tartus, using salvaged materials such as Roman columns and capitels (Farhat, 2021).

Capitelurile corintice, existente și în prezent, de la interior, au fost identificate ca fiind de proveniență bizantină și datând cu aproximare din secolele IV-V (Pralong, 2000).

În procesul de conversie al bisericii Sfântul Ioan modificările principale au constat în adăugarea unui mihrab orientat către Mecca, fapt ce a dus la schimbarea orientării clădirii pe axul transversal. Acest gest a schimbat modul de utilizare al spațiului interior, creând necesitatea adăugării unui acces principal pe latura de nord, a unui acces secundar pe latura de est în peretele absidei centrale și zidirea ferestrelor existente pe latura de nord. De asemenea a fost creată o curte în care congregația se putea aduna în exterior înainte de a accede în spațiul sacru.

The existing Corinthian capitels have been identified as being of Byzantine origin and dating approximately from the 4th-5th centuries (Pralong, 2000).

The main changes incurred during the conversion of St. John's Church were the addition of a mihrab facing Mecca, which resulted in a change in the building's orientation. This gesture changed the use of the interior space, generating the need to add a main entrance on the north side, a secondary entrance on the east side in the wall of the central apse and the closing up of the existing windows on the north side. A courtyard was also created where the congregation could gather outside before entering the sacred space for prayer.

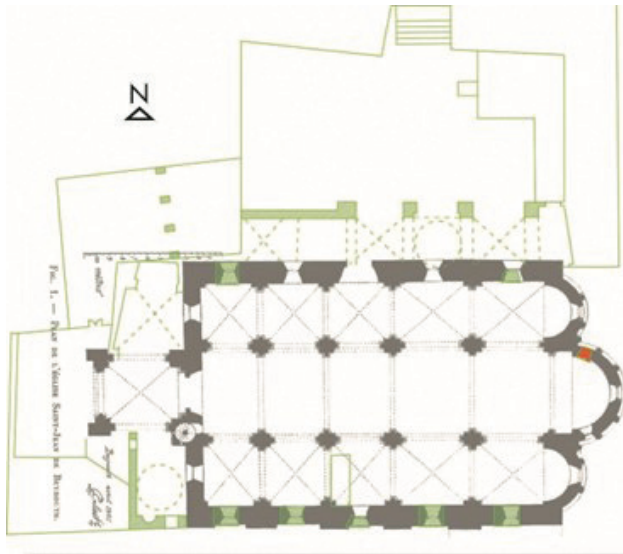

Fig. 4. Planul moscheii Al-Omrari din Beirut, cu elemente adăugate în urma conversiei marcate cu verde / Plan of Al-Omrari Mosque Beirut, with elements brought about through conversion marked in green.

Sursa / Source: desen baza: Camille Enlart, Public domain, via Wikimedia Commons / Camille Enlart, Public domain, via Wikimedia Commons with extensions marked in green added by author.

Fig. 5. Interiorul moscheii unde se pot vedea capitelurile corintice / Mosque interior where Corinthian capitels can be observed.

Sursa / Source: Elgaard, CC BY-SA 3.0 <<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>>, via Wikimedia Commons; imagine modificată prin crop / cropped image.

Minaretul a fost adăugat în secolul al XVI-lea în colțul sud-estic al clădirii, minaret pătrat de origine omeiadă, inspirat după arhitectura moscheii omeiazilor din Damasc (Farhat, 2021).

În timpul domniei otomane, spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, moscheea a primit un portic compus din trei nave boltite pe latura de nord, latura accesului principal, și a fost adăugată și o sursă de apă necesară pentru ritualul musulman al abluției (Farhat, 2021).

Avariile suferite de această clădire în timpul războiului civil din Liban (1975-1990) au dus la restaurarea și extinderea acesteia în anul 2000, prin care s-a adăugat un portic care delimitează și extinde curtea interioară originală.

Similar cu studiul de caz expus anterior, modificările aduse bisericii pentru adaptarea la riturile islamice vizează în mare parte exteriorul construcției, prin crearea unui context propice desfășurării riturilor religioase: crearea unei curți, a unui punct de apă, adosarea unui minaret.

Studiu de caz: Biserica Sfântul Nicolae - Giurgiu Conversie moschee - biserică

Biserica Sfântul Nicolae a fost târnosită în anul 1830 în urma conversiei moscheii otomane situate în apropierea Cetății Giurgiu (cetate sub ocupație otomană până la încheierea Tratatului de la Edirne din 1829).

Despre structura originală a moscheii se cunosc puține date, aceasta fiind cel mai probabil o construcție de importanță redusă la nivelul Imperiului Otoman. Planul acesteia este însă asemănător tipologiei de moschei cu formă pătrată sau dreptunghiulară în plan, o singură cupolă, portic cu trei arcade și un minaret în stil otoman, tipologia cea mai des întâlnită în Balcani în secolele XVI-XVIII (Jahic, 2018).

The minaret was added in the 16th century in the southeast corner of the building, a square minaret of Umayyad origin, inspired by the architecture of the Umayyad mosque in Damascus (Farhat, 2021).

During the Ottoman rule of the area, at the end of the 18th century, a portico composed of three vaulted naves was added on the north side covering the main entrance, while also adding a water source close by which was necessary for the Muslim ritual of ablution before prayer (Farhat, 2021).

Damage to this building during the Lebanese civil war (1975-1990) led to its restoration and extension in 2000, whereby another portico was added to enclose and extend the original inner courtyard.

A similar pattern can be observed in the transformation of Hagia Sophia, where changes to the original structure have been minimal, with the exception of those necessary for its continued safe use, while changes made to its surroundings have been more substantial.

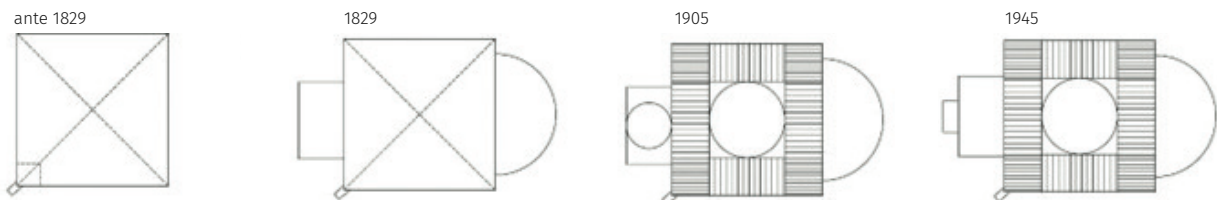
Case Study: Saint Nicholas Church - Giurgiu Mosque - Church Conversion

The Church of St. Nicholas was consecrated in 1830 following the conversion of the Ottoman mosque located near the fortress of Giurgiu (a fortress under Ottoman occupation until the Treaty of Edirne in 1829).

Little is known about the original structure of the mosque, which was most probably a construction of little importance in the Ottoman Empire. Its plan, however, is similar to the most common typology of mosques built in the Balkans in the 16th-18th centuries, characterised by a square or rectangular shape in plan, a single dome, a portico with three arches and an Ottoman-style minaret (Jahic, 2018).

În vederea adaptării spațiului de cult islamic la creștinism, acestuia i-a fost adăugat un pronaos pe latura de vest și o absidă semicirculară cu rol de altar pe latura estică. În aceeași perioadă biserica a primit și o turlă peste naos.

În timpul războiului ruso-turc construcția a suferit avarii și a fost supusă unui proces de consolidare în urma căruia i-a fost adăugată o a doua turlă peste pronaos, iar pridvorului i-au fost adăugate patru coloane de sprijin. O altă reconstrucție a bisericii are loc în urma celui de-al Doilea Război Mondial, când se optează pentru păstrarea unei singure turle peste naos (Consiliul Local al Municipiului Giurgiu, 2021).

In order to adapt the Islamic place of worship for Christian use, a narthex was added on the west side and a semicircular apse to serve as altar was built on the east side. A spire above the nave was also erected during this time.

During the Russo-Turkish war, the building was damaged and underwent a process of consolidation, during which a second spire was added over the exonarthex and four supporting columns serving as an exo-narthex were added to the narthex. Another reconstruction of the church took place after the Second World War, when it was decided to keep a single spire over the nave (Giurgiu City Council, 2021).

Fig. 6. Diagrama schematică a modificărilor suferite în urma intervențiilor succesive/ Schematic diagram of the changes the mosque incurred over time.
Sursa/ Source: autorul/author.

Studiu de caz: Biserica Cristo de la Luz - Toledo Conversie moschee-biserică

Biserica, de dimensiuni relativ reduse, a fost inițial o moschee privată construită din cărămidă, construită urmând modelul extensiei lui Al-Hakam al Moscheii Catedrale din Cordoba din 961.

La fel ca extinderea Moscheii Catedrală, Bab al-Mardum dispune de arcade trilobate și de factură maură, interconectate, definind un plan aproape perfect pătrat cu latura de 8 metri. O trăsătură distinctivă a moscheii se prezintă sub forma celor nouă bolți portante cu nervuri,

Case Study: Cristo de la Luz Church - Toledo Mosque-Church Conversion

The relatively small church was originally a brick-built private mosque, built following the Al-Hakam extension of the Cathedral Mosque of Cordoba in 961.

Similarly to the extension to the Cathedral Mosque, the Bab al-Mardum mosque features interconnecting trilobate and Moorish arches, defining an almost perfectly square plan with a side of 8 meters. A distinctive feature of the mosque takes the form of the nine ribbed portico vaults,

fiecare diferită prin modul de dispunere al nervurilor sale (Darke, 2020). *Mihrab*-ul era situat pe partea de sud-est, marcând direcția de rugăciune.

În vederea adaptării construcției la ritul creștin la sfârșitul secolului al XII-lea, perioada creștinării orașului Toledo sub domnia lui Alfonso al VIII-lea, planului moscheii i-a fost adosată o absidă (Dodds, 1992) a cărei gabarit este aproape egal cu moscheea existentă, modificând orientarea construcției și creând un ax longitudinal care culmina cu altarul, conform tradiției creștine, și a fost demolat minaretul existent.

Extensia a fost edificată într-un limbaj arhitectural similar cu construcția inițială, din cărămidă aparentă cu arce maure și arce polilobate, rezultând o construcție în stil *mudejar*.

Fig. 7. Fațada nord-vest a Bisericii / North Western Facade of the Church.
Sursa / Source: JI FilpoC, CC BY-SA 3.0, via Wikimedia Commons.

each different in the arrangement of its ribs (Darke, 2020). The *mihrab* was located on the southeast side, marking the direction of prayer.

In order to adapt the construction to the Christian rite at the end of the 12th century, the period of the Christianization of Toledo under the reign of Alfonso VIII, an apse was added to the mosque plan (Dodds, 1992), whose size is almost equal to the existing mosque and the existing minaret was demolished. This resulted in changing the orientation of the original construction and creating a longitudinal axis that culminated with the altar, in accordance with Christian tradition.

The extension has been built in a similar architectural language to the original construction, using exposed brick and boasting Moorish and poly-lobed arches, resulting in a *mudejar*-style construction.

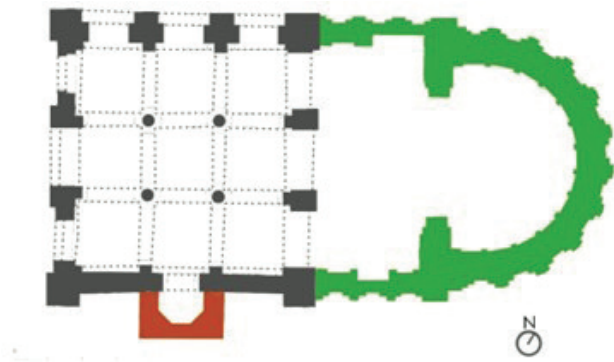

Fig. 8. Planul moscheii cu gri, minaretul indicat cu roșu, extensia marcată cu verde / Mosque plan in gray, demolished minaret in red, church extension in green.
Sursa / Source: autorul/author.

Concluzii și perspective viitoare

Prezentul articol dorește să evidențieze faptul că trecerea unui spațiu sacru de la o religie la alta are implicații atât fizice, prin prisma adaptărilor spațiale necesare pentru a fi utilizat de noua religie, cât și implicații simbolice și ideologice. Astfel, conversia unui spațiu sacru este unul din modurile prin care este influențat modul de raportare al individului la istoria și patrimoniul său, cum este cazul Hagiei Sofia care a primit o nouă istorie pentru a legitima actul conversiei.

Ocupând o poziție de mediator, arhitectura sacră se situează atât în lumea reală – cea fizică, cât și în cea simbolică – a spiritualului, iar limbajul arhitectural are rolul de a transmite mesajele și simbolurile religioase către comunitatea sa și de a modela interacțiunea umană cu divinul.

Conversia spațiilor sacre devine astfel un instrument crucial în modelarea sau reconfigurarea unui nou imperiu sau a unei forme de guvernare în societățile premoderne, în care separația dintre biserică și stat nu este clar definită, acest proces capătă o importanță deosebită, deoarece influențează profund modul în care puterea și autoritatea sunt percepute și exercitate în cadrul comunității.

În urma analizei studiilor de caz expuse în capitoul anterior putem observa apariția unor procese recurente în momentul adaptării unui loc sacru pentru a găzdui o nouă religie:

_Conversia de la creștinism la islam a spațiilor sacre presupune intervenții la nivelul sitului, nu doar a construcției. Modificările aduse constau în construirea unui context pentru moschee prin intermediul anexelor precum școli, cantine și fântâni – cum este cazul Hagiei Sofia – sau crearea de curți exterioare – cazul Moscheii Al-Omari. Structura originală în sine își păstrează caracteristicile

Conclusions and Future Directions

This article aims to emphasize that the transition of a sacred space from one religion to another has both physical implications, due to the spatial adaptations required for it to be used by the new religion, and symbolic and ideological implications. Thus, the conversion of a sacred space is one of the ways in which an individual's relationship to their history and heritage is influenced, as exemplified by Hagia Sophia, which acquired a new history to legitimize the act of conversion.

Occupying a mediating position, sacred architecture exists both in the real, physical world and in the symbolic, spiritual realm. The architectural language plays the role of conveying religious messages and symbols to its community and shaping the human interaction with the divine.

Thus, the conversion of sacred spaces becomes a crucial instrument in the shaping or reconfiguration of a new form of governance. In premodern societies, where the separation between church and state is not clearly defined, this process acquires particular significance as it profoundly influences the way power and authority are perceived and exercised within the community.

Following the analysis of the case studies presented in the previous chapter, we can observe the emergence of recurring processes when adapting a sacred place to host a new religion:

_Conversion from Christianity to Islam of sacred spaces involves interventions at the site level, not just the construction itself. The changes include constructing a context for the mosque through annexes such as schools, canteens, and fountains—as in the case of Hagia Sophia—or creating outer courtyards, as seen in the case of the Al-Omari Mosque. The original structure retains

inițiale, iar volumul original al acesteia este ușor de distins față de adăuțiile ulterioare.

_În cazul conversiei de la islam la creștinism, modificările aduse vizează în mod special structura clădirii în sine, prin adăugarea spațiilor necesare desfășurării ritului creștin – altar și pronaos în cazul Bisericii Sfântul Nicolae și altar și transept în cazul Bisericii Cristo de la Luz. Aceste modificări sunt semnificative în raport cu structura originală, după cum se poate observa în exemplele expuse anterior, generând un obiect arhitectural distinct de cel original.

Expunerea ipostazelor diferite ale unui obiect arhitectural ajută la o înțelegere aprofundată a acestuia și a modului în care este perceput, iar analizând manifestările fizice și simbolice ale interacțiunii religioase putem obține o înțelegere aprofundată a modului în care credințele și practicile religioase au influențat și au modelat peisajul cultural și istoric al unei societăți.

its initial characteristics, and its original volume is easily distinguishable from later additions.

_Conversion from Islam to Christianity specifically targets the building structure itself, through the addition of spaces necessary for Christian rites—such as an altar and narthex in the case of Saint Nicholas Church and an altar and transept in the case of the Cristo de la Luz Church. These alterations are significant in relation to the original structure, as observed in the previously presented examples, resulting in an architectural object distinct from the original.

Presenting the different facets of an architectural object aids in a deeper understanding of it and its perception. By analyzing the physical and symbolic manifestations of religious interaction, we can gain a profound comprehension of how religious beliefs and practices have influenced and shaped the cultural and historical landscape of a society.

Referințe/References

- Baer, M. (2008). *Honored by the glory of Islam: Conversion and conquest in Ottoman Europe*. Oxford University Press.
- Barrie, T. (2013). *The sacred in-between: The mediating roles of architecture*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315881119>
- Bertelli, S. (2001). *The king's body: Sacred rituals of power in medieval and early modern Europe* (R. B. Litchfield, Trans.). Penn State Press. (Original work published 1990)
- Bianca, S. (2000). *Urban form in the Arab world: Past and present*. Thames & Hudson.
- Brandt, P.-Y. (2022). Contemporary models of conversion and identity transformation. In A. Despotis & H. Löhr (Eds.), *Religious and philosophical conversion in the ancient Mediterranean traditions* (pp. 17–42). Brill. https://doi.org/10.1163/9789004501775_003
- Cameron, A. (2016). Christian conversion in late antiquity: Some issues. In A. Papaconstantinou, N. McLynn & D. Schwartz (Eds.), *Conversion in late antiquity: Christianity, Islam, and beyond* (pp. 41–60). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315574202-7>
- Dark, K., & Kostenec, J. (2019). *Hagia Sophia in context: An archaeological re-examination of the Cathedral of Byzantine Constantinople*. Oxbow Books.
- Dexonline. (n.d.). Conversiune. In *Dicționar explicativ al limbii române*. Retrieved February 18, 2024, from <https://dexonline.ro/definitie/conversiune/definitii>
- Darke, D. (2020). *Stealing from the Saracens: How Islamic architecture shaped Europe*. Hurst & Company.
- Dodds, J. D. (1992). The Mudejar tradition in architecture. In S. K. Jayyusi & M. Marín (Eds.), *The legacy of Muslim Spain* (pp. 599–620). Brill.
- Henry-Claude, M., Stéfanon, L., & Zaballos, Y. (2001). *Principles and elements of medieval church architecture in Western Europe*. les éditions Fragile.
- Jones, P. B. (2016). *Architecture and ritual*. Bloomsbury Publishing.
- Katznelson, I., & Rubin, M. (2014). *Religious conversion: History, experience and meaning*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315605111>
- Kling, D. W. (2020). *A history of Christian conversion*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780195320923.001.0001>
- Mainstone, R. J. (1997). *Hagia Sophia: Architecture, structure, and liturgy of Justinian's great church*. Thames & Hudson. (Original work published 1988)
- Martin, C. (2017). *A critical introduction to the study of religion* (2nd ed.). Taylor & Francis. <https://doi.org/10.4324/9781315474410>
- Mohamed, D. H. E. I. L. (2023). The impact of revival of traditional lighting techniques in modern and contemporary mosque design. In M. Fekry, M. A. Mohamed, A. Visvizi, A. Ibrahim, & L. F. Ghamri (Eds.), *Mosque architecture: A transdisciplinary debate* (pp.85-93). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-24751-4_10
- Necipoğlu, G. (1992). The life of an imperial monument: Hagia Sophia after Byzantium. In R. Mark & A. Ş. Çakmak (Eds.), *Hagia Sophia: From the age of Justinian to the present* (pp. 195-225). Cambridge University Press.
- Nur, Y. B., & Ozer, Y. S. (2017). Temporality and memory in architecture: Hagia Sophia. *Iconarp International Journal of Architecture and Planning*, 5(Special Issue), 60–76. <https://doi.org/10.15320/iconarp.2017.26>

Nock, A. D. (1998). *Conversion: The old and the new in religion from Alexander the Great to Augustine of Hippo*. Johns Hopkins University Press. (Original work published 1933)

Ousterhout, R. (2008). *Master builders of Byzantium*. University of Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology.

Ousterhout, R. G. (2019). *Eastern medieval architecture: The building traditions of Byzantium and neighboring lands*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190272739.001.0001>

Powell, K. (1999). *Architecture reborn: Converting old buildings for new uses*. Rizzoli.

Rambo, L. R. (1993). *Understanding religious conversion*. Yale University Press. <https://doi.org/10.12987/9780300170016>

Roitto, R. (2022). *Using behavioural sciences to understand early Christian experiences of conversion*. In A. Despotis & H. Löhr (Eds.), *Religious and philosophical conversion in the ancient Mediterranean traditions* (pp. 43-58). Brill. https://doi.org/10.1163/9789004501775_004

Stronge, S., Bulbulia, J., Davis, D. E., & Sibley, C. G. (2021). Religion and the development of character: Personality changes before and after religious conversion and deconversion. *Social Psychological and Personality Science*, 12(5), 801-811. <https://doi.org/10.1177/1948550620942381>